

ліричний герой керується у виборі, в першу чергу, внутрішніми відчуттями. У ліриці М. Чернявського міфологема дороги інваріантна, служить для підсилення психологічного напруження у відтворенні духовного світу ліричного героя, розкриває процес самопізнання внутрішнього «я». Психологізація навколишнього середовища у поета суголосна національній міфології, що було характерно для модернізму.

Список використаних джерел

1. Голомб Л. Із спостережень над українською поезією XIX—XX століть : зб. ст. / Лідія Голомб. — Ужгород : Гражда, 2005. — С. 141—155.

L. KORIVCHAK

Kherson

FUNCTIONALITY MYTHOLOGIES OF ROAD IN LYRICS BY N. CHERNIAVSKY

In the article the features image of road are investigated in the lyric poetry of M. Chernyavsky, lyric poetry by M. Chernyavsky is traced with works of poets-Romantics and Modernists.

Key words: mythology, road, lyric hero, Modernism.

Л. Д. КОРИВЧАК

г. Херсон

ФУНКЦИОНАЛЬНОСТЬ МИФОЛОГЕМЫ ДОРОГИ В ЛИРИКЕ Н. ЧЕРНЯВСКОГО

В статье исследованы особенности мифологемы дороги в стихотворениях Н. Чернявского, раскрыты инвариантность и полифункциональность этого первообраза в творчестве писателя, прослежено типологическое родство лирики Н. Чернявского с произведениями поэтов-романтиков и модернистов.

Ключевые слова: мифологема, дорога, лирический герой, модернизм.

Стаття надійшла до редколегії 17.03.2015 р.

УДК 821.161.2.09

Д. Ю. ЛИМАН

м. Київ

korot4ina.darya@yandex.ru

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА МІЖ СХОДОМ І ЗАХОДОМ У РЕЦЕПЦІЇ ДМИТРА ДОНЦОВА

Стаття присвячена дослідженню проблеми орієнтирів української літератури в рецепції Дмитра Донцова. У статті розглянуто поділ мислителем українства на «москвофілів» та «європейців» – прихильників Сходу і Заходу. Виділено негативні процеси, що відбувались у літературному процесі 20-х років XX століття, та сконцентровано увагу на необхідності формування особливого напрямку розвитку української літератури.

Ключові слова: Дмитро Донцов, «європейці», літературний процес, література Окциденту.

Українські митці 20-х років XX століття були поставлені перед вибором – Схід чи Захід, Росія чи Європа? Це призвело до того, що розгорнулася літературна дискусія, основним питанням якої став вибір напрямку розвитку української літератури.

У руслі цієї проблеми формується і широкий пласт есеїстики Дмитра Донцова, який у багатьох своїх працях робить акцент на культурній

2. Карманський П. Із збірки «За честь і волю» / П. Карманський // Розсипані перли : Поети «Молодої музи» П. Карманський, В. Пачовський, Б. Лепкий, С. Чернецький, С. Твердохліб, О. Луцький, М. Рудницький : зб. / упоряд., авт. передм. та прим. М. М. Ільницький. — К. : Дніпро, 1991. — С. 46—265.
3. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму : моногр. / Я. Поліщук ; 2-ге вид., доп. і перероб. — Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2002. — 392 с.
4. Холлис Дж. Мифологеми: Воплощения невидимого мира / Дж. Холлис ; пер. с англ. В. Мершавки. — М. : Независимая фирма «Класс», 2010. — 184 с.
5. Чернявський М. Твори : в 2 т. / М. Чернявський. — К. : Дніпро, 1966. — Т. 1. Оригінальні поезії. Переклади. — 514 с.

приналежності українства. Він ставить перед собою низку запитань, на які намагається знайти відповідь. Одним із ключових моментів роздумів мислителя було запитання – «... як боронитися від того здичиння смаку, ідейного спрощення й зарозумілого нецтва, які приніс з собою большевизм на Україну?» [1, 230].

Мета нашої статті з'ясувати погляди Дмитра Донцова на проблему розгортання стосун-

ків української літератури із літературними процесами Сходу та Заходу. А також визначити, які шляхи для подолання цієї проблеми пропонує мислитель.

Запитання, поставлені Д. Донцовим, стосуються того, які культурницькі орієнтири мала обрати сучасна йому молодь. Оцінки Дмитра Донцова й у наш час не втратили своєї актуальності, оскільки, як слушно зауважує Сергій Квіт, «остаточне звільнення від москвоцентризму не відбулося в Україні посьогодні» [5, 61]. Праці Д. Донцова дають відповідь на питання, які стосуються вибору шляхів виховання молоді засобами національного мистецтва. Мислитель окреслив, творчість яких письменників – російських чи європейських – мала стати взірцем для нового покоління митців. Ці питання розглянув редактор «Вісника» у своїх працях «До старого спору», «Росія чи Європа», «Крок вперед».

Росія і Європа – два континенти, розділені цілими роками і кілометрами непорозуміння, які у свою чергу впливають на культурне та літературне життя. Дмитро Донцов наголошує, що «українці нарешті починають розуміти, що мають вибирати не між Росією та Європою, а між двома типами культур, двома засадами» [1, 231]. Це пов'язано із тим, що література реагує на зовнішні світові процеси, викликаючи відгомін у душах читачів незалежно від їх національної приналежності. Д. Донцов зауважує, що є світ емоцій, єдиний для всіх. Але розуміння цього світу відрізняється світоглядно, залежно від культурного середовища, з якого вийшов письменник. А таким середовищем насамперед є нація.

Європейська література – це література великої нації. Вона торкалася проблем всесвітнього значення, що допомагало їй зробити величезний крок уперед. Такі глибокі ідеї могла творити лише нація із напруженим і різнобарвним життям. А Росія не була такою, оскільки не мала найголовнішого – вільної індивідуальності, бо лише вільна індивідуальність може бути носієм ідеї.

У літературі Європи, «літературі Окциденту», дослідник віднаходить дух героїзму, який прагне лише перемоги. «... лише Окцидент виховує ту «фавстівську душу», що робить її паном світа. Лише на ній, на її світовідчужанні дозрівають великі історичні нації, великі умо-

вні рухи і великі літератури» [2, 254]. Література, яка перейнята духом пристосуванства та бездіяльності, не може явити світові жодної ідеї, яка б пройшла крізь віки. Виключно літературний процес великої нації зможе створити великого письменника. Звідси випливає логічне судження мислителя: якщо українська література прагне явити великих митців, то повинна на шляху свого розвитку орієнтуватися на великі нації.

Людина Заходу ж шукає причини своїх помилок лише всередині себе. «В західній літературі бунт – яскравий і сильний. В російській – трусливий і скритий» [3, 269]. Європа будить у нас бажання помститися за кривду, прагнення співпереживати бунтівникам. Росія ж – лише бажання жаліти самого себе.

Д. Донцов наголошує, що письменники Європи давали настанови не виказувати ні перед чим своєї слабкості. А саме такої риси не вистачає як українській, так і російській літературі.

Дмитро Донцов зводить усі свої роздуми про характер російської літератури до одного слова – антигероїчний. І дає цьому досить-таки розгорнуте пояснення: «Серед цих ідей нема ідеї величного – є ідея безпосередньо корисного, нема ідеї краси – є ідея «палезнава», нема ідеї сильного – є ідея маси, нема ідеї пориву і чину для чину – є страх життя, «грусть-таска» [3, 280]. Ідеолога українського націоналізму хвилює також питання можливого захисту від ідейного зубожіння, що приніс більшовизм на територію України.

Дмитро Донцов намагається розібратися в тому, що пропагують ці дві літератури. Висновок – однозначний: західна – волю, утвердження особистості, прагнення рухатись уперед і вгору, а східна – «деперсоналізацію», спокій без прагнень, без руху. Стара і нова російська література представила світові покру слабка людини перед зовнішніми силами, а також деспотичний соціальний устрій, як ідеальний, що в результаті призводить до скорення особистості, а далі – лише знищення індивідуума. Мислитель упевнений, що філософія «москалів», це філософія слабких духом. Культура може гідно розвиватися лише в атмосфері «суворого мистецького добору», а пролетарські автори 20-х років схильні були орієнтуватися виключно на власне примітив-

не мислення, що призводило до характерної російській літературі «одностайності».

Закономірним є й те, що серед українських письменників були й залишаються прихильники як одного, так і другого напрямку. Вражало дослідника те, що з літератур-сусідів наші автори брали в основному несуттєве, другорядне.

«Москвофіли» (так Д. Донцов називав прихильників східного напрямку розвитку літератури) засвоювали лише все зовнішнє, чужі думки, чужі форми. При чому засвоювалося це все бездумно, механічно, без докладання жодних творчих зусиль. «Наші «москвофіли» засвоювали східні ідеї рабськи, не творчо, не переробляючи їх для себе, не керуючи з цих ідей чогось органічного свого» [1, 233].

На противагу прихильниками Сходу, в Україні з'являється група прихильників Заходу (за визначенням Дмитра Донцова – «європейці»). Але й вони не далеко втекли від «москвофілів», засвоюючи лише найгірше від Європи. І називали вони це «правдивою Європою». Дмитро Донцов наголошував, що «європейці» стверджували: «...треба годитися з існуючим станом на західних землях в ім'я оборони перед «диким Сходом» [1, 234].

Мислитель зауважив, що «європейці» виключили зі своєї «ідеології» революцію. Захід їм відомий був лише в пристосуванні для людини, яка звикла протестувати виключно на сторінках преси. А це потворна карикатура на європеїзм. Д. Донцов слушно підмітив, що «наші «західники» перестерігали проти розпечення до націоналістичного жару національної свідомості; кожний спонтанний вибух зачисляли вони до бунтарства» [1, 236].

Не дивує есеїста те, що «європейці» прагнуть розвінчати культ Т. Шевченка. Причиною стає «емоційний характер його [Шевченка – Д. Л.] філософії» [1, 239]. Вони розцінюють цей вплив як шкідливий і тому закликають покінчити із культом Шевченка в існуючій на той час формі.

Але ця позиція «європейців» не зменшує інтерес дослідника, орієнтований на Захід. Цей напрям залишається для нього прерогативним у розвитку української літератури. «Бо від нього маємо підстави нашої культури, від нього концепцію особистості, родини, власності, авторитету...» [1, 239]. Порівнюючи

переваги Заходу і Сходу, мислитель визначає в Європі наявність стилю та форми, яка допоможе розвиватися українській літературі, у північного сусіда виявляє недостатність дисципліни та стилю. Саме тому, на думку дослідника, східний напрям не дасть змоги національному письменству збудувати власну гідну літературу.

Дмитро Донцов влучно висловився з приводу того, що запозичували «у сусідів» наші автори. «Наші «москвофіли» взяли з нього лише вузько провінціальний ідеал класового «добробуту», мертву скорлупу без ідеї. Наші «європейці» взяли з нього лише свій вузько провінціальний ідеал «порядку» та «ієрархії». Якщо ж наша література прагне виконати своє завдання, то повинна відійти від наслідування літератури Сходу і звернути свою увагу на культуру Окциденту. «Лише в літературі Заходу знайдемо не «грусть-тоску», а велику радість життя» [3, 282].

Дмитро Донцов закликав критично подивитися на сучасну йому літературу і звернути увагу на те, що є характерним для героїв нашої літератури. Вони є морально слабкими і прагнуть виправдати цю слабкість вадами суспільного життя. Їхнім гаслом було щось на кшталт: не ми такі – життя таке. Герої української літератури, на думку есеїста, – це люди, які без зовнішнього штурханця не зроблять і кроку. Вони мріють, але не спроможні втілити ці мрії в життя хоча б мінімально. «Мрії про будучність і повна нездібність здійснити ці мрії в теперішності, нездібність до акції, до творчої борні. Це люди без власної волі, що без принуки ззовні кроку не зробить» [3, 268]. Герої багато хочуть, але так нічого і не отримують, бо прагнення для оновлення світу панують у них лише в думках, а на ділі – порожній погляд.

Стає зрозумілим, що потрібно творити власну літературу на європейських засадах, раз і назавжди ідейно та політично розірвавши стосунки зі Сходом. «Єдиний рятунок для України – це зірвати культурний зв'язок з Росією і «йти в науку» до Європи» [2, 247]. Але слід зауважити, що Д. Донцов висловлює думку й про те, що українці повинні створити таку націю, для якої не буде страшним ані Схід, ані Захід, який прагне використати українську культуру у власних цілях.

Логічно, що втрата прагнення стати «паном» прирекла національну літературу на «безплідність». Українське суспільство глумилося над «жагою далекого й непевного будучого» [2, 250].

Саме це й призвело до того, що були зведені нанівець спроби у 20-тих роках внести зміни в існуючий лад. Не вдалося й якісно запозичити «урбаністичні мотиви й форми світового модернізму» [2, 252].

Для самостійного розвитку власної літератури необхідно «йти за своїм непереломним бажанням виявити своє національне обличчя» [2, 256].

Наші письменники припускалися величезної помилки. Вони нездатні були творчо осмислювати запозичене в Європи чи Росії. Жодна з ідей (східних чи західних) не отримала гідної переробки під потреби українського суспільства. Д. Донцов приходив до висновку, що українські письменники «намагаються насильно втиснути свій зміст в чужу форму» [1, 234]. Не мали письменники прагнення пропустити запозичені ідеали крізь призму власного національного світовідчуття. Найгіршим було те, що вони намагалися пристосувати своє власне до чужого, оскільки в них була відсутня віра в право творити національно ідентичну, оригінальну літературу.

Отже, не зважаючи на те, що Дмитро Донцов більше переваги надає літературі Європи, він закликає не копіювати Схід чи Захід, а, за-

позичивши образи та мотиви, творити власну, якісно нову та оригінальну літературу. Орієнтуватись необхідно на потреби доби та власної нації. Оскільки спрямованість на чужі ідеї призводить до кризи як літературної, так і духовної.

Не треба дивитись на Росію або Європу, «ми її знищимо, ми молодь, ми через кілька років будемо мати таку культуру, що не ми в Європи, а в нас Європа буде вчитися» [1, 241]. Ці слова виявились пророчими. Д. Донцову вдалося свого часу допомогти групі письменників підняти літературу на високий щабель розвитку, зробити її цікавою і здатною вибороти гідне місце в світовому літературному процесі. Саме питання нових літературних орієнтирів молодих митців, що діяли під пильним оком мислителя, ще потребує подальшого глибокого дослідження.

Список використаних джерел

1. Донцов Д. До старого спору // Літературна есеїстика / Дмитро Донцов. — Дрогобич : Видавнича фірма «Відродження», 2010. — С. 230—246.
2. Донцов Д. Крок вперед // Літературна есеїстика / Дмитро Донцов. — Дрогобич : Видавнича фірма «Відродження», 2010. — С. 247—264.
3. Донцов Д. Росія чи Європа? (До літературної суперечки) // Літературна есеїстика / Дмитро Донцов. — Дрогобич : Видавнича фірма «Відродження», 2010. — С. 265—283.
4. Донцов Д. Якою має бути література? / Дмитро Донцов. — Торонто, 1949. — 12 с.
5. Квіт С. М. Дмитро Донцов. Ідеологічний портрет : монографія / Сергій Миронович Квіт. — К. : ВЦ «Київський університет», 2000. — 260 с.

D. LYMAN
Kyiv

UKRAINIAN LITERATURE BETWEEN EAST AND WEST IN THE DMYTRO DONCOV'S RECEPTION

The article is devoted to research of the problem of directions of Ukrainian literature in Dmytro Doncov's receptions. That is relevant for the modern Ukrainian literary process. As presently our literature, as well as in the last century, is at a crossroads between two directions - east and west.

Key words: Dontsov, «Europeans», literary process, literature of Oktsydent.

Д. Ю. ЛЫМАН
г. Киев

УКРАИНСКАЯ ЛИТЕРАТУРА МЕЖДУ ВОСТОКОМ И ЗАПАДОМ В РЕЦЕПЦИИ ДМИТРИЯ ДОНЦОВА

Статья посвящена исследованию проблемы ориентиров украинской литературы, основанной на взглядах Дмитрия Донцова. Это связано с тем, что нынешний литературный процесс в Украине по-прежнему находится на перепутье между двумя направлениями – Востоком и Западом. В статье проанализировано особенности развития украинской литературы 20-х годов XX века, ошибки современников мыслителя и его рекомендации относительно правильного выбора направления развития отечественной литературы.

Ключевые слова: Дмитрий Донцов, «европейцы», литературный процесс, литература Окциденту.

Стаття надійшла до редколегії 24.02.2015 р.